

Med Rasmus Rask på Ceylon

nov. 1821 – aug. 1822

Af OVE K. NORDSTRAND

Ved hjemkomsten fra den store indiske rejse medbragte Rasmus Rask to betydningsfulde håndskriftsamlinger erhvervet henholdsvis i Bombay og på Ceylon. Af de to samlinger skulle især Bombay-erhvervelsen, omfattende en række af de ældste kendte Avesta-tekster,¹ i de følgende år gøre hans navn kendt i vide kredse verden over. Og med rette. Rask havde med denne erhvervelse øvet en videnskabelig bedrift. Ceylon-samlingen derimod, omfattende palmebladshåndskrifter på Pali, Singalesisk og Eļu (old-Singalesisk), tiltrak sig mindre opmærksomhed, til trods for at dens tilvejebringelse var fuldtud så betydningsfuld. Selv så Rask denne samplings betydning som han sammenfattede i følgende ord: *Disse Håndskrifter Værdi beror fornemmelig, foruden Indholdets Vigtighed, på to Omstændigheder: nemlig at de alle ere gamle, for det meste skrevne for Tempelbiblioteker med utrolig Flid, som et Verk af Fortjeneste, og følgelig i Landet selv næppe for nogen Pris at erholde; og at denne Samling, såvidt vides, er den eneste i sit Slags i Evropa, ja man kan sige udenfor de buddhistiske Lande, ti endog i Kalkutta findes intet i de nævnte Tungemål, som kan lignes dermed.*²

Efter hjemkomsten overdrog Rask i maj 1824 halvtreds af sine ceylonesiske håndskrifter til Det kgl. Bibliotek og efter hans død i 1832 indlemmedes resten sammen med hans papirer i biblioteket. Som Avesta-håndskrifterne havde fundet deres plads på Universitetsbiblioteket var nu Rasks Singalesiske- og Pali-håndskrifter samlet på Det kgl. Bibliotek. På grundlag af Rasks egne optegnelser udarbejdede N. L. Westergaard nogle år senere en katalog over håndskrifterne. Den offentliggjordes 1846 i første del af *Codices Orientales Bibliothecae Regiae Hauniensis*,³ en publikation der ved sin afslutning 1857 omfattede korte latinske beskrivelser af alle Det kgl. Biblioteks orientalske håndskrifter.

Siden foråret 1956 har en af vor tids førende kendere af den ceylonesiske litteratur, dr. C. E. Godakumbura,⁴ gennemført en tiltrængt nykatalogisering af Rasks ceylonesiske håndskrifter. Denne fornyede gennemgang af håndskrifterne har bl. a. bragt bekræftelsen på Rasks egen ovenfor citerede vurdering. Rask-samlingen finder intetsteds sin

lige udenfor Ceylon,⁵ hvortil kommer at den indeholder flere unica, tekster som i den mellemliggende tid er gået til grunde i deres egentlige hjemland. Sideløbende med dr. Godakumburas arbejde har forfatteren til disse linier foretaget en gennemgang af Rasks optegnelser for om muligt at fremskaffe supplerende oplysninger om håndskrifterhvervelserne på Ceylon.⁶ Dette mål synes til en vis grad nået, men herudover er det lykkedes at fremdrage forskelligt andet materiale som bidrager til at kaste lys over Rasks Ceylon-ophold.

Et broget og interessant persongalleri af indfødte og europæere grupperer sig om Rask. Her skal blot omtales tre som Rask synes at have haft særlig stærk tilknytning til under Ceylon-opholdet: Rev. Benjamin Clough, oversætteren George Nadoris de Silva og Don Abraham de Thomas. Rask gjorde bekendtskab med Clough i det Wesleyanske missionshus i Kollupitiya, den ny bydel uden for det gamle Colombo, hvortil han havde begivet sig straks efter at være gået i land. Clough var metodistisk missionær og havde opholdt sig en årrække på Ceylon. Han var stærkt sproginteresseret og havde selv tilegnet sig et forholdsvis solidt kendskab til såvel Pali som Singalesisk. Herigennem havde han været i stand til at oversætte en række af de opbyggelsesbøger der var brug for i missionsarbejdet til Singalesisk. Han gennemførte ligeledes udgivelsen af en Engelsk-Singalesisk og Singalesisk-Engelsk ordbog,⁷ hvortil kom forskellige mindre sproglige arbejder. Clough var i alt dette en begavet amatør, men savnede dybere indsigt i den sprogvidenskabelige metode. Som vi senere skal se tog Rask aktiv del i et par af Cloughs forehavender, dog uden at hans medvirken er omtalt de pågældende steder. Ceylonesiske forskere har imidlertid ved sammenligning med Cloughs øvrige produktion ment netop i disse arbejder at kunne spore den aktive medvirken af en virkelig sprogvidenskabelig begavelse, uden dog at kunne afsløre hans identitet.⁸ For Rask blev bekendtskabet med Clough af stor betydning, og var overhovedet medvirkende til at Ceylon-opholdet fik et så resultatrigt forløb.

Det samme må siges om Rasks bekendtskab med George Nadoris de Silva, der under hele opholdet fungerede som hans lærer i Pali, samt formidlede en række af hans vigtigste håndskrifterhvervelser. Få dage efter ankomsten til Colombo noterer Rask i dagbogen: [3. dec.] *begynder at studere Pali ved Hjælp af Hr. George Nadoris Modelliar tilførn Buddhistisk Præst under Navnet Rāja-guru . . .* Bekendtskabet med

de Silva må formodes at være kommet i stand ved Cloughs mellemkomst.

Georges Nadoris de Silva har hidtil været kendt som en af de mest navnkundige blandt de officielle indfødte mudelliars (oversættere) i Colombo i den tidlige periode af rent britisk styre på Ceylon, medens hans fortid har fortabt sig i mørke. Rasks oplysning om at han er tidligere buddhistisk præst har derfor en vis interesse. Denne oplysning udbygges yderligere i en tilførsel til dagbogen, efter besøget i Dadāllavihāra fire måneder senere. Det hedder her: [17. april 1822] *Vi besøgte George Nadoris de Silva's Tempel i Dadalla. Biblioteket var opstillet i Skabe med Hyller og sagdes at indeholde omtrent 500 Bøger, hvoriblant mange Pali-bøger i den burmanske Skrift, bragte fra Ava af George.*

Men yderligere eet aktstykke med relation til George Nadoris de Silva skulle blive draget frem af glemselen.

Blandt Universitetsbibliotekets håndskrifter findes en kapsel katalogiseret som »Indisk Frimurerdiplom for Rasmus Rask (Fotografi)«,⁹ og indeholdende tre fotografier af en tekst skrevet i Singalesisk skrift. Fotografiernes ringe skarphed og skriftens beskedne størrelse medfører at teksten kun er delvis læselig. Efter at have studeret overskrift og indledning kunne dr. Godakumbura dog fastslå at katalogiseringen var fejlagtig. Der er ikke tale om et diplom til Rask, men derimod om et brev stilet til Ceylons sidste konge, Śri Vikrāma Rājasinha,¹⁰ i Kandy, som afsattes af Briterne i 1815. Universitetsbibliotekets arkiv oplyste intet om hvor originalen opbevaredes, men efter nogen søgen lykkedes det at spore og erhverve brevet til Det kgl. Bibliotek.¹¹

Brevskriveren er præsten Dhammakhandha rājagura fra templet i Dadālla (Dadālla-vihāra) der betegner sig selv som kong Vikrāma Rājasinhas »tro og loyale undersåt i det af fjenden (v: Briterne) besatte kystland.« Efter et langt indledende hyldestdigt til kongen, affattet på Pali og forsynet med Singalesisk kommentar, beretter Dhammakhandha om hvordan han sammen med nogle af templets munke har foretaget en rejse til kongebyen Amārapura (Ava) i Burma. Her har de af kong Mahādharmaarāja som gave modtaget et stort antal håndskrifter indeholdende afskrifter af Palitekster oprindelig stammende fra Ceylon, men ikke længere bevaret der. Selv har Dhammakhandha af kong Mahādharmaarāja modtaget rājagurutitlen.¹² Samtidig med at Dhammakhandha overbringer kong Mahādharmaarājas gode ønsker anmoder

han om støtte fra kong Vikrāma Rājasinha til at få teksterne skrevet tilbage i Singalesisk skrift.

Det pompøse brev må være blevet færdigt i begyndelsen af januar 1815, idet det aldrig nåede at blive afsendt. Den 11. januar 1815 gik britiske tropper til aktion mod Kandy-styret og kongen måtte flygte ud i bjergene, hvor han ved forræderi fangedes 18. februar for senere at blive deporteret til det indiske fastland. Dhammakhandha gemte brevet, også efter at han på et eller andet tidspunkt mellem 1815 og 1821 var trådt ud i det borgerlige liv som George Nadoris de Silva. Han gav senere brevet til Rask som eksempel på fremgangsmåden ved affattelsen af et brev til en Singalesisk konge. Til videre belysning af de Silvas identitet tjener også ejerkolofonen i eet af Rasks håndskrifter, skrevet i Singalesisk skrift og indeholdende teksten Papañcasūdanī (Cod. Pal. VII (Rask)). Kolofonen som er skrevet i burmesisk skrift har følgende ordlyd: *Tilhører Dhammakhandha fra Kappāsagāma* [Singalesisk Kapugama.] Med denne oplysning om de Silvas fødeby synes vort kendskab til ham før 1821 indtil videre udtømt.

De tilgængelige oplysninger om Don Abraham de Thomas er yderst sparsomme og findes ligeledes blandt Rasks optegnelser. Don Thomas assisterede på forskellig måde Rask under hele opholdet, bl. a. med studierne i Singalesisk og Elu. Rask nævner ham første gang i en tilførsel til dagbogen 5. december 1821: *... gjorde Bekjendtskab med de nyomvendte Hr. Petrus og Don Abraham de Thomas, som gave mig lidt Efterretning om Pali- og Elu-Skriftriget. Elu er den gamle Singalesisk. Også her aner man Clough som formidleren. Imidlertid kan betegnelsen »nyomvendte« kun dække Hr. Petrus, idet Don Thomas må antages at være gået over til kristendommen allerede flere år tidligere. I det mindste findes følgende oplysning i den singalesiske skriftlære: 54. Til en sammenhængende Skrift- og Sprogprøve anføres her Fadervor af den sing. Oversættelse af det ny Testam., som den lærde Engellænder Wm. Tolfrey ved Hjælp af den udmærkede indfødte Lærde Don Abraham de Thomas bragte til 2. Tim 2, 24. . . .*¹³

Tolfrey¹⁴ døde i januar 1817. I årene forud for sin død havde han fungeret som »Chief Translator to the Resident at Kandy«. På foranledning af Bibelselskabet i Colombo havde han revideret den ældre hollandske oversættelse af Bibelen til Singalesisk og senere oversat det Ny Testamente til Pali. Det må altså være inden for denne sidste periode før 1817 at Don Thomas har fungeret som hans assistent. De

nærmere forhold gør det derfor sandsynligt at tidspunktet for hans omvendelse ligger før 1817. Et andet sted blandt Rasks optegnelser støder vi på en notits som muligvis vil kunne bidrage til nærmere identifikation af Don Thomas under de nu stedfindende arkivundersøgelser på Ceylon. Det hedder heri: *Kávya-Muttáháré en lignende yngre bearbejdelse af Dasaratha-Játakam ved Maniratana fra Sályálé (en Landsby) død for en 10 til 12 Års tid siden var Don Thomas' Lærer.*¹⁵

Om Rasks fremgangsmåde ved studiet af Pali og Singalesisk er det kun få og spredte oplysninger, væsentligst fra opholdets første tid, som lader sig fremdrage. I Pali blev begyndelsen gjort med Bālāvatāra,¹⁶ en tekst af grammatikalsk indhold. Som hjælpemiddel anvendte Rask en engelsk oversættelse foretaget af Tolfrey og beroende i det Wesleyanske missionshus. Efter en halv snes dages studium opstillede Rask efter sine egne principper, men på grundlag af Tolfreys Bālāvatāra-oversættelse, et udkast til en Pali grammatik.¹⁷

I Singalesisk begyndte han med at læse efter oversættelsen af det Ny Testamente.¹⁸ Meget tyder på at Rask for begge sprogs vedkommende i et vist omfang også har arbejdet med skriftlige øvelser. Blandt hans optegnelser findes forskellige steder afsnit af »N. T. på Sing. skrevet med lat. Bogst.« Og 16. juni 1822 noterer Rask i dagbogen: *fortsætter mit Studium af den paliske Nidānam med Johannes som har været buddh. Præst.* Videre hedder det 30. juni: *Jeg arbejder fort med Johannes og slutter Afskriften af Avidure-nidānam med lat. Bogstaver.* Den her omtalte afskrift er ligeledes bevaret blandt optegnelserne¹⁹ og udviser rettelser af såvel George Nadoris de Silva som Johannes.

Forskellige notater og udkast synes at vise at Rask endnu medens han opholdt sig i Petersborg og i tilknytning til Sanskrit-studierne der har forberedt udarbejdelsen af et transliterationssystem til anvendelse på de indiske sprog. Det var netop under disse Sanskrit-studier Rask blev klar over at han i sin søgen efter de europæiske sprogs oprindelse især måtte ofre de indiske sprog interesse. Det er derfor selvindlysende at et gennemarbejdet transliterationssystem ville frembyde betydelige fordele for ham når resultaterne af hans sammenlignende sprogvidenskabelige undersøgelser skulle offentliggøres idet intet europæisk trykkeri rådede over det fornødne materiale af specialtyper. Under opholdet i Bombay syslede Rask atter med systemet, men først efter ankomsten til Ceylon synes arbejdet hermed for alvor at have taget fart.

Den 21. december 1821 blev Rask optaget som æresmedlem i The Literary and Agricultural Society of Colombo.²⁰ Nogle dage senere, den 29. december, noterer han i dagbogen: *... begyndte på en Afhandling til det liter. Selskab om at udtrykke de ind. Sprog ved lat. Bogstaver, ...* Den 5. februar forelå afhandlingen færdig til renskrift og 14. februar hedder det: *Slutter Renskrivningen af min Afhandling om den Indisk-latinske Retskrivning til det literære Selskab, ...* Senere samme dag skriver han: *Hr. Clough hørde min Afhandling og rettede nogle Udtryk deri.* Straks næste dag sendtes afhandlingen til selskabets sekretær, Gascoigne, fra hvem han modtog »en skriftlig Taksigelse«.

Rasks udkast til afhandlingen er bevaret blandt hans optegnelser. Det indledes med følgende ord:

Indo-roman Orthography
Gentlemen!

Sensible as I am of my obligations to you, for admitting me as an honorary member of your Society, I have still thought a trial to promote the noble end of your institution, however trifling the object and deficient its execution, much more acceptable to you than the most exquisite thanksgiving for the honor you have deigned to confer on an insignificant stranger or the most delicate eulogium over your merits of the eastern as well as western part of the globe. With this persuasion I beg to submit a few remarks on the best method of expressing Indian sounds in European Characters, a trifling object, it might seem, yet I hope not altogether void of interest.²¹

Et centralt spørgsmål i forbindelse med Rasks Ceylon-ophold er hans håndskrifterhvervelser. Umiddelbart kan det virke overraskende at det var muligt for Rask indenfor et tidsrum af få måneder at erhverve en så forholdsvis stor samling håndskrifter, og vel at mærke en samling opbygget og udvalgt efter ganske klare linier. Det må nemlig her ikke glemmes at Ceylonenserne stadig befandt sig i en kamptilstand, politisk og kulturelt, overfor den indtrængende europæiske indflydelse og søgte at bevare det traditionelle grundlag for den gamle Singalesiske kultur. Under den store opstand som i 1817–18 truede Briternes stilling på øen²² var der forekommet tilfælde af tempelplyndring, hvorunder det bl. a. var gået hårdt ud over visse tidligere meget rige tempelbiblioteker.²³ Når det på trods heraf alligevel var muligt for Rask at erhverve en så stor og god samling må forklaringen antagelig søges i flere omstændigheder. Dels havde han gode medhjælpere, dels synes han ved sin personlige autoritet at have gjort et stærkt indtryk på de mennesker

han kom i berøring med. Den omstændighed at han med så gode resultater søgte at tilegne sig Pali og Singalesisk har dog utvivlsomt også medvirket til at skabe en gunstig indstilling hos de indfødte overfor hans ønske om at erhverve håndskrifter.

Efter ca. to måneders studier opstillede Rask en fortegnelse over tekster han var interesseret i at erhverve.²⁴ Denne fortegnelse som omfatter 223 numre synes at have dannet grundlaget for de senere håndskrifterhvervelser. Den første af disse fandt sted 7. januar 1822. Rask noterer herom i dagbogen: . . . *George Nadoris skaffede mig 5 Pali-bøger i to Bind. Kvitteringen*²⁵ for Rasks betaling af denne erhvervelse har følgende ordlyd:

<i>I Received 205-Rixs-for 2</i>	
<i>vol^m of Paly Books</i>	<i>111 & 118</i>
<i>1822 11/1 GNDe Silva</i>	<i>121, 125, 112</i>

Som det fremgår af kvitteringens datering er handelen først gået endelig i orden 11. januar, hvilket også bekræftes af Rasks meget ufuldstændig førte regnskabsbog hvor de 205 Rd. ligeledes er ført til udgift denne dato. Kvitteringerne for en række af de følgende erhvervelser er samlet på eet stykke papir²⁶ og har følgende ordlyd:

<i>I Received 2 - Paly</i>	
<i>41- Rooks [sic] - for one</i>	<i>- 92-R-</i>
<i>6- for the other</i>	<i>- 52-R-</i>
	<i>141</i>

<i>1822 19/1 GNDe Silva</i>	
<i>farther [sic] received for 4 books</i>	
<i>Nº 81</i>	<i>150 Dollars</i>
<i>37</i>	<i>250½ -</i>
<i>36</i>	<i>177 -</i>
<i>53</i>	<i>139½ -</i>
	<i>717</i>

<i>1822 21/2 GNDe Silva</i>	
<i>further for 2 books, viz.</i>	
<i>Nº 35</i>	<i>112</i>
<i>39</i>	<i>200</i>
	<i>312</i>

<i>1822 20/2 GNDe Silva</i>	
<i>for two books more viz.</i>	
<i>Nº 50</i>	<i>370</i>
<i>56</i>	<i>119</i>
	<i>489</i>

1822 6/3 GND^e Silva

No. 62

55

63 voll

60

*For the avatār-picture received the full sum**300 Rixdollars**June the 3d 1822 GND^e Silva**For the Kammavācam in Burman**Kammavācānharam received the full sum**255 Rixdollars*GND^e Silva

1822 11/6

Numrene på kvitteringerne refererer til den ovenfor omtalte tekstfortegnelse. I to tilfælde er numrene påført kvitteringerne senere, medens de i de øvrige tilfælde er skrevet i eet med kvitteringernes tekst. Heraf synes at kunne udledes at Rask udarbejdede sin fortegnelse indenfor perioden 19. januar–21. februar 1822.

Den 10. april noterer Rask i dagbogen: *Skolemesteren fra Bellegam var den bedste Elu-lærde, men kunde slet ikke Engelsk, han skaffede mig en Del singales. Bøger, som vi hentede i Bælegama på Tilbage-rejsen.*

Til yderligere belysning af denne erhvervelse foreligger en tilførsel til regnskabsbogen dateret 30. april og med følgende ordlyd: *For Bøger i Bæligama betalt for mig – 100 Rd. at betale sst. 400.*

En lille seddel, skrevet i Singalesisk skrift, bidrager til at kaste lys over en anden af Rasks større erhvervelser.²⁷

Bøger tilhørende Don Simon da Sil[vā]

Mutukumāra – palavinnegeyi

1) *Thūpāvansē*

Patāga 25

2) *Amāvatura*

– 28

p&S Mahāmaṅgala – sūtra – sanne

– 10

3)p *Satipaṭṭhānasūtrasanne*

– 26

x Nimijātaka

– 15

Milīṇḍukathāva

– 8

Saṅgrahakathāva

– 3

Prātimokṣapuñcisanne

– 4

Senkaḍapalavarṇanāva

– 3

Hōdisanne

– 5

Tēvagāthā

– 3

Satarakamaṭahan

– 5

Koṭṭe

Blandt optegnelserne findes en liste over disse tekster²⁸ sluttende med ordene: *Købt for 90 Rd.*

De ovenfor gengivne oplysninger vedrører kun en del af Rasks samlede håndskrifterhvervelser på Ceylon. Alligevel kan det på basis heraf fastslås at det var meget betydelige summer Rask investerede i håndskrifter; for de her anførte alene op mod 3000 Rd. hvilket omregnet giver et beløb af ca. 9000 kr.²⁹ Rask vidste hvilke tekster han ville have fat på, og måtte betale derefter. Overraskende virker det iøvrigt i denne forbindelse at det efter alt foreliggende synes at være Pali-håndskrifterne som har måttet betales med de højeste priser.

I en række tilfælde var det imidlertid umuligt for Rask at erhverve originalhåndskrifterne, hvorfor han fik forfærdiget afskrifter. Ved omtalen af besøget i Matāra skriver han f. eks: *Der var intet at få til Købs, men de lovede at skaffe Afskrifter af hvad jeg ønskede.*³⁰

I enkelte tilfælde var afskrifterne på palmeblade. Således nævner kolofonen i et af palmebladshåndskrifterne³¹ at det er en »afskrift udført på foranledning af Professor Rask«. Alle øvrige afskrifter er på papir. Enkelte spredte oplysninger om afskrifterne, specielt om hvad de har kostet, findes i regnskabsbogen og blandt optegnelserne. Regnskabsbogen oplyser således:

[12. januar 1822] <i>for at kopiere en Bog om Paliverberne</i>	6 Rd 6 Fan.
[30. april 1822] <i>Hume for Dik-sangraya</i>	60 Rd
[25. maj 1822] <i>George's Kawminikondola</i>	2 Rd
[28. maj 1822] <i>Vimānavastuwa at suplere</i>	6 Rd

Blandt optegnelserne finder vi oplysninger om andre afskrifter,³² som f. eks.:

<i>Banddha-satakaya at udskrive</i>	7 Rd
<i>Chandas pota</i> - -	15 Rd

Og en lille billet til Rask fra de Silva har følgende ordlyd: *Dette er en anmodning om honoraret for at kopiere Kaccāyanasāre og Kaccāyanāsarayōjanāva. 1822 29/6. GND e Silva.*

Ydre forbedringer ofrede Rask også på sine håndskrifter. Herom oplyser regnskabsbogen bl. a. følgende: [1. maj 1822] *15 Sing. Bøger at gøre Bind til - 7 Dollars 8 Fanam.* Med »Bind« menes de trædæklader som tjener til beskyttelse af palmebladshåndskrifter. De dæklader der her er tale om er forholdsvis simple i udførelsen: træplader,

skåret til så de passer i størrelsen med håndskrifterne og udstyret med affasede kanter. Ved fremstilling af et palmebladshåndskrift indridses skriften i palmebladsoverfladen. Dernæst gnides en sværte, bestående af kulstof og olie ned i den indridsede skrift og gør den læselig. Denne sværtning må nu og da gentages for stadig at sikre læseligheden. Enkelte af Rasks håndskrifter måtte også underkastes sværtning hvilket følgende notits fra regnskabsbogen fortæller: [30. maj 1822]

Rajavaliya & Vimanavast. at sværte

4 Bøger at sværte. — givet 2—»—.

Ovenfor er det nævnt at ceylonesiske forskere har ment at kunne spore en sprogvidenskabelig begavelses medvirken i enkelte af Benjamin Cloughs arbejder. Vi står her overfor en side af Rasks virksomhed under Ceylon-opholdet der kunne være grund til at betragte på nærmere hold. I dagbogen skriver Rask den 31. januar 1822: *Clough begynder at ordne 2. Del af sin singal. Ordbog, nl. den Sing. — eng.*

I midten af marts noterer han: *Jeg havde megen Del i at ordne Begyndelsen af 2den Del af Clough's singh. Ordbog, som de Indfødte ingenlunde kunde få i Hovedet at bringe i Bogstavorden.*

Da Rask efter den mislykkede bortrejse, som endte med forliset ved Galle, atter var vendt tilbage til Colombo genoptog han arbejdet med ordbogen og skriver herom: [16. maj.] *Kom de Soyza ud til Colpetty med Fortsættelsen af Clough's sing.—eng. Ordbog, som jeg skulle gennemse med ham for at bringe Ordene i rigtig alfabetisk Orden. —* [18. maj.] *Arbejder fort på Clough's Ordbog med de Zoysa, . . .*

Men Rask tog del i andre af Cloughs forehavender. Som forberedelse til udgivelsen af en Pali-grammatik havde William Tolfrey gjort et stort grundlæggende arbejde. Med hans død i 1817 var arbejdet imidlertid gået istå og forarbejderne havde tilsyneladende henligget ubenyttet i missionshuset i Kollupitiya indtil Rasks ankomst. I foråret 1822 tog Clough imidlertid sagen op påny, muligvis på tilskyndelse af Rask, der 3. marts noterer i dagbogen: *Hr. Clough udgav sin Plan til en Pali Sproglære.* Selv blev Rask inddraget i arbejdet på Pali-grammatiken. Den 3. juni nævner han således at han . . . *begyndte at skrive Udtalen til i Tolfrey's eng. Bearbejdelse af Bálávatáro, som Clough vilde udgive.* Samtidig arbejdede han på sit eget bidrag til grammatiken, om hvilket han 8. juni skriver: *Sluttede jeg mit Udkast til Kapitlet om Udtalen i Clough's Pali Sproglære.*

Rasks transliterationssystem skulle anvendes i grammatiken. Dette fordrede imidlertid at en række specielle typer måtte fremstilles til formålet. Herom noterer Rask 11. juni: *Begyndte de at forfærdige de ny lat. Typer þ, ð o. s. v. hørende til mit System af indo-roman Retskrivning, i Missionens Skriftstøberi, for at kunne bruge dem i Tolfrey's og Clough's Sproglære, som de begyndte at sætte i Trykkeriet til samme tid.*

Efter alt at dømme er det Rasks eget kapitel man begynder at sætte. Første korrektur foreligger 3. juli og det må antages at hele Rasks kapitel har foreligget færdigtrykt inden hans afrejse 19. august, medens bogens øvrige del først er sat op og trykt senere.³⁴ Forskellige omstændigheder peger i denne retning. F. eks. er der udtalt forskel i farveføringen mellem det indledende kapitel og bogens øvrige del. En nøjere undersøgelse følger hertil en mærkbar afvigelse i klummehøjde og -bredde mellem indledningskapitlet og bogens øvrige del. I auktionskatalogen over Rasks efterladte bogsamling³⁵ nævnes som nr. 1679 »Fragment of Clough's Pali Grammar«. Af en tilførsel til regnskabsbogen for 10. juni 1823 fremgår det, at Rask denne dag har modtaget brev fra Clough med et eksemplar af Pali-grammatiken. Det der i auktionskatalogen omtales som »Fragment of Clough's Pali Grammar« må derfor formodes at være et eksemplar af Rasks eget bidrag modtaget endnu medens han opholdt sig på Ceylon.

Som nævnt havde det Wesleyanske missionstrykkeri fået rådighed over de specialtyper som indgik i Rasks transliterationssystem. Denne omstændighed skabte for Rask en enestående lejlighed til at få en af sine egne planer ført ud i livet. Den 3. juli 1822 noterer han i dagbogen: *Udarbejder en lille dansk Afhandling om den sing. og paliske Skrift.* Dagen efter hedder det: *De begynde at forfærdige de andre lat. Typer, som ere fornødne til Sanskr. og Singales. i Missions Skriftstøberiet, men det går langsomt.*

Opriindelig synes det at have været Rasks plan at lade afhandlingen omfatte både Singalesisk og Pali. Imidlertid må han i denne henseende have ændret mening, muligvis under indtryk af den knappe tid han endnu havde til rådighed. Den 13. juli hedder det i dagbogen: *Jeg udarbejder min singales. Skriftlære paa Dansk, tænker paa at anvende den paa Tamul. og Telugu og lader i gjøre, er ikke uheldig.*

Nogle dage senere foreligger et par prøvesider. Af disse findes et eksemplar blandt Rask-papirerne på Det kgl. Bibliotek.³⁶ Det fremgår

heraf hvor intenst han har arbejdet med tilretningen for at gøre skriftlæren så klar og overskuelig som muligt. Den 2. august var afhandlingens første 8 sider sat færdig, og 6. august forelå dette første halvark i korrektur. Hjemrejsen stundede til og Rask var forståeligt nok ivrig efter at få afhandlingen færdigtrykt inden afrejsen. Den 7. august skriver han: *Baron Conrady's Selskab undgik jeg for en god Del ved at gaa ind til Missionshuset og overvære Begyndelsen af Trykningen af den singalesiske Skriftlære 1. Halvark.*

Den 17. august, dagen før Rask skulle tiltræde afrejsen skrev han næsten triumferende i dagbogen: *Mit ark om den sing. Skriftl. blev færdig.* Trykkeriet havde vundet i kapløbet med tiden.

Men hvad kostede det nu Rask at få skriftlæren trykt? En lille seddel blandt Rask-papirerne³⁷ giver svaret:

<i>Printing 750 Copies 16 pages</i>	50-	-
<i>1½ Ream Paper 34 for Ream</i>	51-	-
<i>Cutting 13 Punches</i>	52-	-
<i>CASTING 13 various sorts</i>	52-	-
<i>RDS....</i>		205

Skriftlæren havde oprindeligt intet titelblad. Først efter Rasks død lod broderen H. K. Rask trykke et titelblad til restoplaget. Ved en fejltagelse angiver dette titelblad trykåret som 1821.

Hverken i den Singalesisk-Engelske ordbog eller i Pali-grammatiken omtaler Clough at han til disse opgavers løsning har modtaget bistand fra Rask. Umiddelbart kunne det synes som denne Cloughs tavshed kunne være udsprunget af et ønske om ikke at dele æren for disse arbejders gennemførelse med Rask. Visse omstændigheder synes imidlertid at pege i en anden retning: at Cloughs tavshed skyldes at Rask ikke har ønsket sin andel i arbejdet omtalt. Til underbygning af denne antagelse skal gengives et afsnit fra Cloughs Pali grammatik³⁸ som har følgende ordlyd:

The letters of this class, being linguals, are pronounced by turning the tip of the tongue far back against the palate, which produces a hollow sound as proceeding from the head, and as though attempting to give force to the thin tankard. They are here represented by the Anglo-Saxon and Icelandic letters and according to the system of Indo-Roman Orthography proposed by Professor Rask in A Letter on the Antiquity of the Zend, addressed to the Literary

Society of Bombay; and another On the Mode of expressing the Indian, especially the Sanscrit and Singhalese sounds in European Characters, adressed to the Literary and Agricultural Society of Colombo.

Dette forekommer i Rasks eget afsnit, er altså sat efter hans eget manuskript og korrigeret af ham selv. Der må derfor være grund til at formode at Rask i denne forbindelse selv ønskede at være anonym. Straks melder sig da spørgsmålet hvad der kan have været hans bevæggrund til at give Clough hele æren. For at søge svaret herpå må vi gå tilbage til februar 1822. Den 20. skriver Rask i dagbogen: *Fik jeg mine Pengesager bragt i Rigtighed; da Clough tog begge de sidst anviste 200 Pund Stlg for 3000 Daler i sejlonske Papirspenge.*

Understøttelserne hjemmefra indløb ikke særlig regelmæssigt og Rask havde allerede investeret et betydeligt beløb i håndskrifter. Der er derfor mulighed for at han allerede på dette tidspunkt har været gennem økonomiske vanskeligheder som Clough har hjulpet ham ud af ved lån. Samtidig kneb det med helbredet. I dagbogen noterer han: *Jeg blev meget svagelig og det jo mere og mere næsten daglig så jeg tænkte på Hjemreisen i Skibet Colombo.*

Den 26. februar traf han aftale med føreren af skibet »Colombo«, kaptajn Richardson om hjemreisen. En måned senere, 30. marts, afgik skibet fra Colombo og skulle efter planen anløbe Galle som sidste havn på Ceylon. For indadgående her løb det imidlertid på undersøiske skær og forliste. Ved forliset mistede Rask alt med undtagelse af kasserne med håndskrifter, og han stod nu i Galle uden midler og uden mulighed for at forlade Ceylon indenfor en overskuelig tid. Men Clough havde været med ombord og tilbød at hjælpe Rask. Clough foreslog ham at tage med tilbage til Colombo og fortsætte studierne der. Ligeledes på forslag af Clough aflagde de forinden besøg i templerne i Vellegama, Matāra og Dadālla. Hjælpen fra Clough satte også Rask istand til at fortsætte håndskrifterhvervelserne, f. eks. i Vellegama som omtalt ovenfor. Efter at være vendt tilbage til Colombo ansøgte Rask den kongelige kasse i Trankebar om en understøttelse. Den 25. maj kom der svar og Rask noterer i dagbogen: *Brev fra Koefoed i Trankebar med Kreditiv for 2000 Madr. Rupier.* Den 30. maj kunne mellemværendet med Clough bringes ud af verden og 3. juni fik Rask kvittering³⁹ herfor:

Received from Professor Rask the sum of Rixdollars seventeen

hundred /RDs 1700/ in full and clear of all dimands upon him by me up to this date viz. third day of June One Thousand Eight Hundred and twenty two /1822/

B. Clough

Calpetty June 3^d: 1822.

Nærliggende er det at antage at Rasks anonymitet i samarbejdet med Clough må ses i lyset af den taknemmelighed han nærede overfor denne.

Som allerede berørt ovenfor synes Rask såvel som videnskabsmand som gennem sine menneskelige egenskaber at have gjort indtryk på sine omgivelser under Ceylonopholdet. Dette kommer bl. a. til udtryk i det Palihyldestdigt hvormed Don Abraham de Thomas bød ham farvel ved hans afrejse fra Ceylon.⁴⁰ Ser man bort fra den, efter nutidig vesterlandsk opfattelse, noget svulstige udtryksform er det et ganske interessant portræt digtet tegner af Rask:

[Raskapasatthi: Hyldest til Rask]

Det vise menneske hvis navn er Rask,
som stammer fra en god og ædel familie,

hvis berømmelse kan lignedes ved ambrosiaen, perle-kæden, sneen, kviksølvet, det
mælkehvide hav, den himmelske flods vande og den hvide lotus,
han leve længe, roligt og skærmet af Guds evige nåde.

Det vise menneske hvis navn er Rask,
som stammer fra en god og ædel familie,

som tværs over etymologiens vidtstrakte hav har skuget den anden kyst, som er kyn-
dig i mangfoldige sprog og alfabeter, såvelsom sin egen selvskabte tradition,
han leve længe, roligt og skærmet af Guds evige nåde.

Det vise menneske hvis navn er Rask,
som stammer fra en god og ædel familie,

som er æret af konger, som har søgt og har fundet, han den bedste blandt løver
til at kløve elefanter pandeskaller, nemlig hans modstandere,
han leve længe, roligt og skærmet af Guds evige nåde.

Det vise menneske hvis navn er Rask,
som stammer fra en god og ædel familie,

som kan lignedes ved dammen forskønnet af svaners skare, nemlig hans visdom, som
stedse er optaget af at uddele goder til fattige, den lykkelige, den taknemmelige,
han leve længe, roligt og skærmet af Guds evige nåde.

Det vise menneske hvis navn er Rask,
som stammer fra en god og ædel familie,
der er som solen for bisværmen, nemlig hans gode venner, og som månen der får
de hvide liljer til at blomstre, nemlig de gode mennesker,
han leve længe, roligt og skærmet af Guds evige nåde.

Det vise menneske hvis navn er Rask,
som stammer fra en god og ædel familie,
i hvis kraftige arm velstandens gudinde har taget bolig, den højt priste, hvis
legeme smykkes af alle gode egenskabers herlige ornamenter,
han leve længe, roligt og skærmet af Guds evige nåde.

Det vise menneske hvis navn er Rask,
som stammer fra en god og ædel familie,
der besidder et åsyn som fængsler ædle kvinders opmærk-
somhed, der i sin velgørenhed kan lignedes ved det hellige træ,
han leve længe, roligt og skærmet af Guds evige nåde.

Det vise menneske hvis navn er Rask,
som stammer fra en god og ædel familie,
som forstår at besejre sine modstandere, han hvis gang er som kongen blandt
elefanter, og hvis skikkelse er som henfarne tiders Cupido.
han leve længe, roligt og skærmet af Guds evige nåde.

Colombo 17th Aug. 1822

D. A. D. Thomas

Og med Don Thomas' ord til den bortdragende vil vi slutte disse
strejfflys over Rasks liv og virke under Ceylon-opholdet.

NOTER

Rasks dagbog: NKS 389^{ek}-8°, Bd. I.

Rasks regnskaber: NKS 2085^h-4°.

1. se herom: Johan Eyser: Vore verdensberømte gammel-iranske Haandskrifter. (u. år) — 2. Rasks Samlede Afhandlinger, 1. Del, Kbh. 1834, p. 77. — 3. udg. af N. L. Westergaard, Olshausen og A. F. Mehren. — 4. Archaeological Commission for Ceylon, Colombo. — 5. konstateret af dr. Godakumbura ved sammenligning med de øvrige europæiske samlinger af ceylonesiske håndskrifter. — 6. Westergaards beskrivelser redegår kun for håndskrifternes ydre (bladantal, mål etc.) samt for deres tekstlige indhold, medens alle sekundæromstændigheder er udeladt. — 7. A Dictionary of the English and Singhalese and Singhalese and English Languages. By the Rev. B. Clough. Vol. 1, Colombo 1821, Vol. 2, Colombo 1830. — 8. meddelt af dr. Godakumbura. — 9. Add. 1130-4°. — 10. regerede 1798-1815 (død 1832).

11. brevet var gået i arv blandt H. K. Rasks efterkommere og ejedes nu af et barnebarn, hr. Gustav Rask-Halse, København. — 12. hæderstitel, ordret: kongelærer. — 13. Singalesisk Skriftlære p. 16. — 14. Engelsk orientalist (1778 (?)-1817). — 15. R. Rask: Optegnelser til en Elu Sproglære. NKS 149^{c-4}°, 78, fol. 31 verso. — 16, 17. dagbogen, omkring 15. dec. 1821. — 18. dagbogen, 10. dec. 1821. — 19. R. Rask: Optegnelser om Skrifter i Pali og Singalesisk med adskillige uddrag af samme. NKS 149^{c-4}°, 81, Z fol. 6 verso — 32 recto. — 20. Siden 1845: The Royal Asiatic Society, Ceylon Branch.

21. R. Rask: Indo-Roman Orthography. NKS 149^{c-4}°, 84, fol. 1 recto. — 22. se herom: H. W. Codrington: A Short History of Ceylon. London 1926, pp. 175-176. — 23. kun enkelte håndskrifter reddedes og førtes til templer på Ceylons sydkyst, f. eks. Matāra. — 24. R. Rask: Optegnelser om Skrifter i Pali og Singalesisk med adskillige uddrag af samme. NKS 149^{c-4}°, 81, B fol. 1 recto — 2 verso. — 25, 26, 27. Add. 634-4°. — 25 a. I De Silvas originale kvitteringer står månedens nummer over, datoen under en vandret streg. — 28. R. Rask: Optegnelser om Skrifter i Pali og Singalesisk med adskillige uddrag af samme. NKS 149^{c-4}°, 81, P fol. 4 recto. — 29. omregnet efter sølvværdien. — 30. dagbogen, 8. april 1822.

31. Cod. Pal. LIII (Rask). — 32. R. Rask: Optegnelser om Skrifter i Pali og Singalesisk med adskillige uddrag af samme. NKS 149^{c-4}°, 81, P fol. 5 recto. — 33. Add. 634-4°. — 34. A compendious Pali Grammar with a copious Vocabulary in the same Language. By the Rev. Benjamin Clough. Colombo 1824. — 35. Catalogus Librorum quos reliquit Erasmus Rask. Havnæ 1833. — 36. R. Rask: Singalesisk Skriftlære, NKS 149^{d-4}°, 6. — 37. Add. 634-4°. — 38. p. 6-7. — 39. NKS 2085^{h-4}°. — 40. Add. 634-4°.